

NAKU

NASJONALT KOMPETANSEMILJØ
OM UTVIKLINGSHEMNING

UTVIKLING

April 2009

| Nummer 1 | Årgang 3 | www.naku.no

KOMPETANSE I UTVIKLING

DE-VE-LO-PE 2009-2010

Kunstnere med utviklingshemning
i Trondheim Kunstmuseum

Side 3

Å være musiker og komponist

– ikke først og fremst
funksjonshemmet

Side 8

Hverdagsstjerner

fra Stovner

Side 14

LEDER

ELLEN SAUR

Viktige stemmer å lytte til!

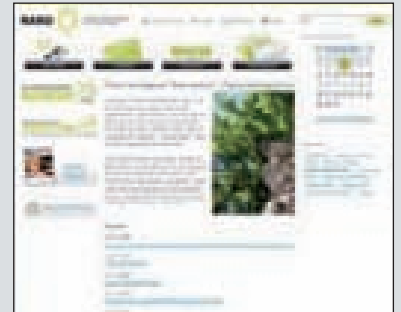
“Endelig har jeg fått realisert drømmen min om å bli skuespiller!” Utsagnet kommer fra en ung mann, midt i 20-årene, som siden oktober har vært en av 15 skuespillere ansatt i Teater nonSTOP. Dette kan nok mange unge menn og kvinner fra teaterhøgskolen eller med engasjement ved et av landets nasjonale eller regionale scener ha sagt. Det som er spesielt med utgangspunktet for nettopp dette sitatet er at det er uttalt av en skuespiller med utviklingshemming. Det er få studieplasser for teaterutdanning i Norge, så for de få som slipper gjennom vil det nok være en drøm som går i oppfyllelse. Innholdet i utsagnet for denne mannen rommer noe mer. Det er vanskelig å få utdanning og jobb som skuespiller, for en person med utviklingshemming nesten en umulig tanke. Men kanskje kan dette endres.

Jeg har de siste årene hatt det privilegiet å få arbeide med kunst og kultur for og med personer med utviklingshemming, og også fått viet mitt forskningsarbeid til dette. Kunst og kultur er viktig i alles liv, historisk, politisk og eksistensielt, både for oss som enkeltmennesker og for samfunnet. Gjennom kunst og kulturuttrykk kan vi speile oss selv, utfordre etablerte oppfatninger og fordommer. Gjennom å delta i kunstneriske og kulturelle aktiviteter kan vi realisere drømmer, være sammen med andre som liker å holde på med det samme som oss og ganske enkelt ha det fryktelig morsomt. For de fleste av oss er kunst-

og kulturarener noe vi kan oppsøke selv når vi har lyst og mulighet for det. For mange med utviklingshemming krever det at andre er med og legger til rette for dette. Til tross for at vi har mål om et inkluderende samfunn hvor alle skal kunne delta i normaliserte tilbud, synes det fortsatt som om det ligger en del hindringer for at mange med utviklingshemming på en naturlig måte kan delta på lik linje som andre. Noe av forklaringen henger sammen med at til tross for normalisering som prinsipp, henger det igjen mye av tankegangen og organiseringen tilpasset en institusjonalisert hverdag. Når rutiner og turnuser bestemmer om man kan gå på kino eller være med å teater eller i kor, blir det fort vanskelig. Heldigvis er det etter hvert mange som våger å bryte med etablerte mønster og legge til rette for gode opplevelser, noe dette nummeret av Utvikling viser flere eksempler på.

Det som er unikt med kunst- og kulturuttrykk er at det kan gi oss alle et språk å uttrykke oss i, og mennesker med utviklingshemming har individuelle erfaringer, men også noen felleserfaringer som det er viktig at samfunnet får ta del i. Da tilbyr diktet, fotoet, billedkunsten, musikken, dansen og teatret alternative kommunikasjonsformer. Så er det opp til oss andre å være med å tilrettelegge for at dette kan skje. Som forsker kan jeg være med å sette fokus og initiere utviklingsarbeid, som politiker kan man sørge for å bevilge penger til at kunst- og kulturarener blir gjort tilgjengelig og som medarbeider i skole og helse- og sosialfeltet må man sørge for at kunst og kultur både kan konsumeres og produseres av personer med utviklingshemming. Ikke bare fordi det er viktig for dem selv, men fordi de har en viktig stemme som vi skal lytte til.

*Førsteamanuensis Ellen Saur
Høgskolen i Nord-Trøndelag*

NAKUs hjemmeside

Besøk vår hjemmeside.
Den oppdateres fortløpende med interessant og nyttig stoff.
www.naku.no

Redaktør

Karl Elling Ellingsen
Ansvarlig redaktør og daglig leder, NAKU

Redaksjon

Anna Kittelsaa
Seniorrådgiver
Karl Elling Ellingsen
Leder
Kim Berge
Rådgiver
Aud Selboe
Seniorrådgiver
Reidar Sandnes
Rådgiver
Geir Bjarte Gravdal
Rådgiver

Foto

Forsidefoto: Peder Morset folkehøgskole

Redaksjonen tar i mot tips på telefon 73 55 93 86

Kontakt

Telefon 73 55 93 86
e-post karl.e.ellingsen@hist.no
www.naku.no

NAKU er opprettet som en selvstendig enhet ved HiST, Høgskolen i Sør-Trøndelag

Produksjon

Svanemerket trykksak fra Skipnes Kommunikasjon Lisensnr. 241 731

DE-VE-LO-PE 2009-2010

Kunstnere med utviklingshemning i Trondheim Kunstmuseum

Tekst Aud Selboe

Fra 18. oktober 2009 til begynnelsen av februar 2010 viser Trondheim Kunstmuseum utstillingen DE-VE-LO-PE, en kollektivutstilling av samtidskunst fra Norge, Sverige og Danmark

Utstillingen er spesielt interessant fordi 9 av kunstnerne som deltar er kunstutdannede med utviklingshemning som aldri før har vist sine verk i etablerte kunstmuseer. Utstillingen vil omfatte i alt ca. 50 bilder.

Kunstnere som deltar er: Christina Erman Widerberg, Karin Mamma Andersson, Jockum Nordström, Olav Christopher Jenssen, Kjell Erik Killi Olsen, Bård Breivik, Michael Kvium, A.M.Egemose, Bård Nørgaard, Bodil Schou, Louise Thykær, Pia Bech, Erik Boglind, Adriano Nilsson, Therese Persson, Andreas Widerøe Hagen, Audgunn Vilhelmsen, Torstein Nilsen.

Andreas Widerøe Hagen

Audgunn Vilhelmsen

Prosjekt DE-VE-LO-PE 2009-2010

Mennesker med utviklingshemning er blant de minst synlige minoritetene i mange sammenhenger. Samtidskunst av mennesker med utviklingshemning og anerkjente samtidskunstnere har aldri tidligere vært vist på samme utstilling i etablerte kunstmuseer.

Prosjekt DE-VE-LO-PE har som bærende ide å bidra til å endre forventninger til mennesker med utviklingshemning, deres ressurser og evne til nyskaping. Fire veletablerte kunstutdanningsmiljø er kontakttet: Konstskolan Linnea i Stockholm, Atelier Karavana i Århus, Den frie kunstskolen på Rotvoll i Trondheim og Trastad Samlinger i Harstad.

Prosjektmålene er:

- å skape respekt og anerkjennelse for mennesker med utviklingshemning

- å vise gode eksempler på kunst av mennesker med utviklingshemning
- å øke interessen for nordisk samtidskunst
- å promotere nordiske samtidskunstnere

Initiativet til prosjektet kom fra Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU) ved Aud Selboe, som sammen med kunstneren Kjell Erik Killi Olsen og konservator Cathrine Hovdahl Vik utgjør arbeidsgruppa for prosjektet.

Senere har Göteborg Konstmuseum kommet med i samarbeidet ved 1-intendant Lena Boethius. Vi håper at utstillingen DE-VE-LO-PE også kommer svenske og danske betraktere til del.

LESEOMBUD I TELEMAR

Tekst Signe Hansen

Telemarksbiblioteket har gjort et godt arbeid for å kvalitetsheve hverdagen for mange lese-svake mennesker gjennom ordningen med leseombud.

Lån ei bok og et leseombud

Et leseombud er en person som organiserer høytlesingsstunder på arbeidsplassen sin, for dem som ikke kan eller ikke orker å lese selv. Arbeidsplassen vil i vår sammenheng være hjemme hos utviklingshemmede, på verna bedrifter eller institusjoner, men man kan også ha leseombud for andre grupper, for eksempel for folk med psykiske lidelser, for innsatte i fengsler, ved asylmottak osv. At ansatte ved institusjoner eller i hjemmetjenesten leser høyt for dem de jobber for, er ikke egentlig noe nytt. Det som er nytt i tillegg til navnet (både det og ideen har vi importert fra Sverige), er at leseombudene blir knytta sammen med kommunens bibliotek, biblioteket arrangerer et par nettverksmøter i året for leseombudene i sin kommune. På disse møtene presenterer bibliotekaren bøker som kan egne seg til høytlesing for de forskjellige gruppene, og leseombud-

ene får mulighet til å utveksle erfaringer om lesingen og om bøkene.

I tillegg arrangerer fylkesbiblioteket et årlig kurs for alle leseombudene i fylket, for å inspirere til videre arbeid. På denne inspirasjonssamlingen treffes leseombudene og bibliotekarene i fylket, og får da mulighet til å treffe de andre som leser og kan utveksle erfaringer med dem. På inspirasjonssamlingen vil det også være foredrag om aktuelle emner for leseombudene, og besøk av en forfatter. Dette er særlig viktig for leseombudene i de små kommunene, der det bare er noen få leseombud.

Som regel er det bare leseombudet som leser høyt, men lesestunden kan også være organisert slik at alle på arbeidsplassen leser høyt, man leser på et bestemt tidspunkt, og da er det den som er på vakt på dette tidspunktet som leser. Da er det leseombudet som passer på at dette fungerer, og har kontakten med biblioteket for å få lånt bøker til å lese fra. Noen steder kommer leseombudet til biblioteket og henter bøker, den det leses for kan komme sjøl med for eksempel en støttekontakt, andre steder kan bibliotekaren komme til institusjonen med bøker noen ganger i løpet av

et år. Bøker lånes også i forbindelse med nettverksmøtene. Dette er et tilbud fra bibliotekene til institusjonene i kommunen, bibliotekene bidrar med lån av bøker (gratis!) på litt lengre utlånstid, bibliotekar- enes bokkunnskap, og sted å være for nettverksamlinger. Noen steder kan man bruke frivillige til å lese i tillegg, da i nært samarbeid med institusjonen.

Skien, Porsgrunn og Nome tidlig ute

I Telemark hadde vi et prosjekt om leseombud, som gikk i tre kommuner, Skien, Porsgrunn og Nome i 2002-2004. Etter dette prosjektet, og etter møter med helsevesen og bibliotek i de øvrige kommunene, har vi hatt leseombud i de fleste kommunene. Vi har fått klarsignal fra helsevesenet i kommunene at leseombudet skal få bli med på inntil to nettverksmøter av et par timers varighet pr. år i egen kommune, og en inspirasjonssamling i året for alle leseombudene i fylket. Fra fylkesbiblioteket reiser vi ut til nettverksmøter eller andre møter i kommunene i forbindelse med leseombudsvirksomheten, hvis det er behov for det. Ta kontakt med ditt lokale bibliotek eller helseavdelinga i kommunen hvis du lurer på om det er leseombudsordning i din kommune. (Se også www.tm.fylkesbibl.no)

BANKERS I TIME

Tekst Mait Bendz - Foto Time kulturskole

I Time kommune spelar, dansar og syng alle som har lyst. Kulturskulen har fokus på at alle skal få vise fram det dei er gode på.

- Vi driv ikkje med musikkterapi, men prøver å vere kreative saman med elevane, seier Astrid Fjeld. Ho er kulturskulerektor i Time kommune, samstundes underviser ho også i vaksengruppa, som går under namnet "Bankers".

- Gruppa vart oppretta allereie for 15 år sia, i tett samarbeid med fritidsavdelinga ved kulturkontoret. Dette samarbeidet er framleis intakt, særleg når vi er ute og reiser. Kvart år deltek gruppa på Fyrfestivalen i Egersund. Vi frå Kulturskulen er berre ansvarlege under konserten, andre medarbeidarar har ansvaret for resten av tida, fortel ho. Bankers består i dag av 10 medlemmer mellom 25 og 60 år.

Kommunen har teke utviklingshemma og kultur på alvor, både gjennom løyvingar og praktisk tilrettelegging.

Pianosolo i fisdur

- Vi øver ein dobbel skuletime ein gong i veka. Av og til improviserer vi under øvingane, og berre let musikken flyte i 10 - 15 minutt. Utgangspunktet er etter bandprinsipp med slagverk og diverse perkusjon, bassgitar eller bassynt, tangentinstrument, elgitar og blokkfløyte. Nokon spelar etter gehør, andre har tilrettelagt etter fargar. I periodar ynskjer enkelte å uttrykke musikk gjennom dans framfor å spele, og det får dei sjølvsagt.

Kulturskulen er veldig klar på at elevane skal få vise fram det dei er gode til. Ei får ofte solooppgåver på pianoet fordi fisdur og cissdur ligg naturleg i fingrane. Repertoaret vel dei i fellesskap, etter brainstorming. Det er viktig at elevane sjølv får vere med å bestemme. Det går mykje i populære låtar, til dømes "Fly me to the moon" og "Slepp mine fløyter fri", gitarboogie, musikalmelodiar og norske folketonar.

Rytme for dei minste

Kulturskulen i Time har også ei barnegruppe, som førebels er i startgropa. Her er fokuset meir på glade rytmar enn song og melodiar. I denne gruppa er det sju barn, dei fleste har med seg ein forelder eller støttekontakt,

- Vi fekk prosjektmidlar i fjor, og satsar på at gruppa vert permanent frå hausten. Vi tykkjer det er viktig at funksjonshemma barn i grunnskulealder også har eit tilbod om ein slik type fritidsaktivitet, seier rektoren.

Det er stor spennvidde på kva kvar enkelt kan. Det overordna prinsippet er å leggje til rette for den enkelte og finne ordentleg oppgåve kvar enkelt er komfortabel med. Jo enklare tilrettelegging, jo betre er det.

Godt samarbeidsmiljø

Samarbeidet mellom dei ulike kommunale etatane fungerer godt i Time. I tillegg er det ein entusiasme for denne gruppa elev-ar blant dei tilsette på kulturskulen.

Nokre er integrerte i grupper med funksjonsfriske i dans eller drama. Ein avtale med SFO gjer at ein del også har deltatt med støttekontakt i kunstfaggrupper.

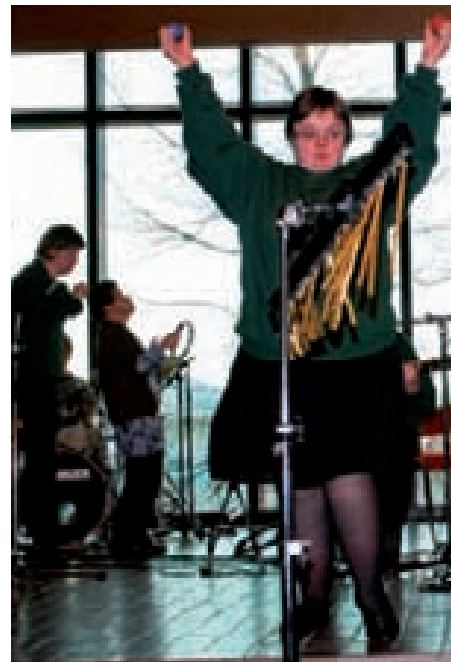
Det er eit prinsipp ved kulturskulen i Time at alle gruppefag skal ha to lærarar.

- Det gjer at vi lettare kan ta på oss meir krevjande oppgåver, som å takle barn med andre diagnosar som til dømes ADHD, forklarar Fjeld, som skryt av det gode fagmiljøet.

- Der drøftar vi korleis vi jobbar og deler kompetanse med kvarandre, det ufarleg-gjer ein del utfordringar. Svært få av oss har spesialutdanning.

Gruppene er ofte å høyre på kulturhuset og på dei ordinære konsertane på kulturskulen.

- Vi er fast ein gong i året på gudsteneste i Bryne kyrkje, og vi har besøkt nabokommunane og folkehøgskular. Det er alltid veldig kjekt å ha noko å jobbe mot, og elevane liker veldig godt å opptre. Vi har fått utruleg stor respons frå lokalsamfunnet, slår rektor Astrid Fjeld fast.

Demo kulturskule 2007-2009

21. mai 2007 utnemde Utdanningsdirektoratet Time kulturskule, ilag med Tolga kulturskule (Hedemark), til demonstrasjonskulturskule.

Om Time seier juryen ved utvelgelse til demo-skule:

"Time kulturskule utmerker seg ved at fleksibelt metodevalg og elevmedvirkning står i sentrum. De har utstrakt samarbeid med aktører utenfor egen organisasjon.

Kulturskulen har en fleksibel organisering av undervisningen som resulterer i grupper satt sammen på tvers av alder, instrument og skolekrets.

Time kulturskule når mange, og skolen har høy deltakelse av innvandrere i vanlige kulturskoleaktiviteter. Spennende er også samarbeidet med språkstjionen i forbindelse med norskopplæringen for voksne.

Time kulturskule har gode tilbud for barn og unge med psykiske og fysiske funksjonshemninger.

Kulturskolen i Time er en sentral aktør i forbindelse med gjennomføringen av "Den kulturelle skolesekken" i Kommunen. De har god ressursutnyttelse ved samlokalisering og felles lærerstillinger.

Les mer på <http://www.minskole.no/tks>

Å stille krav er å vise respekt

Tekst Gunnar Kvarme - Foto Peder Morset Folkehøgskole

Midt Norges mest brukte og erfarne instruktør gjennom mange år, i oppsetninger med profesjonelle, amatører og blandede produksjoner. Instruktør i inkluderende teater ved Peder Morset folkehøgskole gjennom 10-15 år, Eli Sørensen.

Eli Sørensen med elever

Eli, hvordan ser du på det å drive med teater med mennesker med utviklingshemming?

Jeg ser jo ikke på mennesker som funksjonshemmede. For meg er ikke et handikapp noe minus, men jeg ser det som en del av personligheten og en mulighet.

Elevene med utviklingshemming har jo møtt så mange "vegger", og det har ofte gjort at mange er nullstilte. Da kan jeg jo bare bygge derfra. Når det gjelder andre må jeg ofte bruke tid på å få dem nullstilte først.

For meg er produktet alltid i fokus. Det må bli en god forestilling som skal gi publikum

noe. De må gå fra forestillingen og kjenne at de har vært berørt. I prosessen med å få til et godt produkt, oppleves jeg nok ofte som veldig brutal. Jeg påstår at funksjonshemming ikke er noe minus, men faktisk en styrke. Mange med utviklingshemming har ofte en impulsivitet, og ler og gråter mer uhemmet enn mange av oss andre. Det er for meg lett å jobbe med.

Jeg forventer mye av alle. For meg stiller alle likt, og må yte maksimalt. Det gjelder alle, og det er slitsomt, men man får synlige bevis når det fungerer, og det er så veldig givende. Da opplever man mestring til tross for at man kanskje har en funksjonshemming.

Nils Arne Eggen har jo sin teori om samspill og det å gjøre hverandre god, og det er vel like viktig på teater som i fotball. Her kan man virkelig gjøre hverandre god. I den sammenheng vil en funksjonshemming berike prosjektet.

Mitt utgangspunkt er alltid at jeg spør den enkelte sjøl, og ikke hjelperne, om vedkom-

mende klarer dette. Det svaret vil jeg legge stor vekt på, og ikke om andre tror det går bra.

Det å spille en rolle gir alle en mulighet til å gå ut av privatpersonen og dermed prøve ut sider ved seg selv uten å blottstille seg privat. Her kan man få leke seg, "dumme seg ut", og både mislykkes og feile i prosessen. Da blir det ikke så farlig. Man både kan og bør spille ut mer enn rollen tilsier, og så får instruktøren dra det hele dit det skal, og innenfor rammene. Gjennom dette vil alle bli mer kjent med seg selv, og få utforsket nye sider ved seg selv. Det er jo en bonus for oss alle. Her skal instruktøren bare være meget påpasselig med grensene mellom det personlige og det private. Blir det for mye privat blir det jo bare pinlig for alle.

For meg blir det igjen det å stille store krav, forvente mye og å ta alle på kjempealvor ut fra deres forutsetninger som blir det viktige. Vi må ikke forvente lite, og derigjennom redusere andres livskvalitet før vi har prøvd.

Eli, du er jo en mester i å finne riktig person til riktig rolle. Hva er hemmeligheten med det?

Det er jo jobben og profesjonen min, sammen med erfaring og intuisjon. Når vi da leker oss fram i prosessen så ser jeg hva folk kan oppnå, og så krever jeg akkurat det av dem. Ofte vet de ikke selv at de er i stand til det jeg krever. For meg er teater med inkludering av utviklingshemmede like viktig som å jobbe med kjendiser. Elevene ved Peder Morset folkehøgskole er mer trofaste mot regien og den instruksjonen de har fått enn mer profesjonelle. De er faktisk mere respektfulle mot både instruktør, medspillere og publikum. Dette gir ekstra samhold. Når dette foregår i et samspill der folk har sine sterke og svake sider så blir det veldig spennende teater. Det gir oss en totalopplevelse som berører oss. Opplevelsen gjør oss både glade, sinte og rørte.

Vi må ta hverandre på alvor og forvente mye samtidig som vi må ha tro på at det nytter. Vi må ikke begrense andre før vi har prøvd.

Peder Morset folkehøgskole bruker ressurser på **teaterprosjekt** hvert år

Tekst Ingegjerd Sverre Smeby, rektor

Personlig utvikling og økt kompetanse er hovedmålet for alt arbeid ved Peder Morset folkehøgskole. For å nå hovedmålet vektlegger vi:

- Samhandling
- Aktiv deltakelse som gir gode opplevelser
- Mestring
- Sjølstendighet

Ekte inkludering handler ikke om medfølelse

Vi velger teater som en metode og et underholdende instrument for å oppnå skolens mål.

Den som er med i et teaterprosjekt, blir synlig og viktig. Den sosiale samhandling er ikke "på liksom", den er nødvendig for å få arbeidet til å fungere. I et teaterprosjekt viser vi ut de rollegrensene vi ellers måtte ha. Det er en reell gjensidig avhengighet som gir og krever respekt og ekte inkludering.

Vi mener det er en forutsetning at den enkelte får en rolle eller en oppgave som en kan mestre, men ikke uten anstrengelse. Ikke uten å strekke seg mot målet. Hos oss skal hver enkelt bli gitt en mulighet til å vise hva en kan, men en får ikke fortsette i en rolle, eller med en oppgave som en ikke mestrer. Det gir i beste fall bare sympati og medlidenhet, verken følelse av mestring eller respekt. Sympati og medfølelse vil i så fall virke mot respekt og inkludering.

Når det stilles krav, også til å øve, til hardt

arbeid, til å møte tidsnok og holde avtaler, blir deltakelse i et teaterprosjekt en opplevelse av å være med i den virkelige verden, som et menneske som er regnet med av de andre.

For oss er teater et middel til å gi elevene våre en reell opplevelse av å være en viktig del i en større sammenheng, ikke sittende ved siden av og vente, for så å gjøre noe som andre kan gjøre fortere og bedre.

Teater hviler på gjensidig avhengighet

I tillegg er teater morsomt. Det gir glede og opplevelse. Når vi arbeider med teater, gråter og ler vi, bærer tungt og finner kreative og lure løsninger. Når vi er framme ved en forestilling, opplever vi at vi har vært nyttige, vi har vært med, sammen har vi skapt noe – og det er et synlig resultat som noen kommer for å se.

Teater kan være en hobby som noen kan velge å fortsette med, en hobby som kan hindre ensomhet, som kan være nøkkelen til et sosialt samvær i fritida.

Teater er en metode som kan brukes til å våge å være synlig. Når en blir synlig, blir en mer virkelig både for seg sjøl og andre. Hvis en har begynt å våge, er det lettere å fortsette. Livet blir mer innholdsrikt, og en lærer å våge å stole på seg sjøl.

Hos oss er teater en metode vi har brukt i mange år og når vi evaluerer et teaterprosjekt, er konklusjonen vår å fortsette. Teater koster krefter, og nettopp derfor er det veien mot måloppnåelse.

OVERSIKT over ny litteratur

Kultur og fritid:

Gullverdt: en fortelling om livsglede og menneskeverd / Helge Gudmundsen; foto: Johan Helgetun
Oslo : Akilles, 2008
ISBN: 978-82-7286-208-3

Historisk perspektiv:

Från idiot till medborgare : de utvecklingsstördas historia / Karl Grunewald
Stockholm : Gothia, 2009

Åndssvak!: et bidrag til sentralinstitusjonens og åndssvakeomsorgens kulturhistorie / Halvor Fjermøros
Oslo : Universitetsforlaget, 2009
ISBN: 978-82-150-1362-6

Adferdsanalytisk perspektiv:

Utfordrende atferd og utviklingshemning: atferdsanalytisk forståelse og behandling / Børge Holden
Oslo : Gyldendal Akademisk, 2009
ISBN: 978-82-05-39069-0

Universitet og høyskoler legger nå ut sine rapportserier, avhandlinger etc. i åpne elektroniske arkiv som man fritt kan laste ned.

Et ganske normalt liv: utviklingshemning, dagligliv og selvforståelse / Anna M. Kittelsaa
Trondheim: NTNU, 2008
ISBN: 978-82-471-1201-4
GRATIS tilgang via Internett
Nettadresse:
<http://ntnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:124608>

Kulturaktiviteter for mennesker med utviklingshemning: et samarbeidsprosjekt mellom Namsos kommune og HiNT for å utvikle tilbudet ved Grotta fritidsklubb / Ellen Saur, Oddbjørn Johansen
Steinkjer: HINT, 2009
ISBN: 978-82-7456-568-5
GRATIS tilgang via Internett
Nettadresse:http://brage.bibsys.no/hint/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_8443

Organisasjonsmessige tilhøve og kvalitet i kommunal tenesteyting: sentrale organisasjonsmessige tilhøve sin innverknad på kvalitet og kvalitetsutvikling innan kommunale tenester for personar med psykisk utviklingshemning / av Ole Martin Hitland
Sogndal: Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2009
GRATIS tilgang via Internett
Nettadresse:
http://brage.bibsys.no/hsf/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_8742

Å VÆRE MUSIKER OG KOMPONIST

– ikke første og fremst funksjonshemmet

Tekst Anne Aagård - Foto Skug-senteret

Det er en del grunnleggende behov vi mennesker har som, uavhengig av hvem vi er, er gjenkjennelige for oss alle. Bortsett fra mat og omsorg, har vi alle behov for å høre til et sted på jorden. Vi trenger andre, vi trenger å inngå i et felleskap. I dette fellesskapet har vi alle behov for å ha en rolle som betyr en forskjell. Blant disse årsakene er retten til meningsfullt arbeid sterkt fundamentert i det norske samfunn. Likevel er det ikke alle som er så heldige å oppleve reell samfunnsdeltagelse. Vi kjenner noen alle sammen. Noen som det liksom ikke er bruk for, som i et samfunnsøkonomisk system blir mindrevverdige, kostbare - en utgiftspost og en belastning.

Jeg er mor til et barn, Vibeke - nå ung kvinne på 26 år. Vibeke har alltid hatt behov for utstrakt tilrettelegging - for å kunne sitte noenlunde smertefritt, for å kunne komme seg til skole, delta i utvalgte deler av skolegangen, få i seg nok næring og mat, jevnlig fysioterapi for å løsne stiv, spastisk muskulatur. I fragmenterte budsjettmodeller er hun et diskusjonstema: hvem skal betale for hva? Vibeke er uten verbalt språk, med omfattende og godt synlige fysiske funksjonsnedsettelse. Helt avhengig av omgivelsene bare for å være til.

Å gi en del av seg selv til andre

Ingen er lykkeligere enn henne etter å ha hatt en dag sammen med en hjelper som forstod noe av alt hun ville fortelle. Eller at hun ved hjelp av bryterstyrt teknologi fikk formidlet noen tanker eller ønsker ved hjelp av datamaskinen. Hun fikk delt en liten del av seg selv med noen, og dagen er med ett god. Så lite og så stort - og veldig tankevekkende. Det sier noe om betydning

Fra venstre: Øyvind Kristoffer Solberg, Einar Berg-Olsen, Johan Olav Johansen (UiT), Elin Skogdal og Vibeke Aagaard Johansen

gen av gode relasjoner, om å høre til, om å delta og bli sett.

I dag er Vibeke deltidsarbeidende musiker, komponist og student ved SKUG senteret (se omtale). Takket være visjonære, stabile, tålmodige og dyktige pedagoger som sammen med NAV, Tromsø Kommune, Tromsø kulturskole og Høgskolen i Tromsø- Musikkonservatoriet (nå Universitetet i Tromsø) etablerte et kompetansesenter innen bryterstyrt musikkteknologi. Disse fagfolkene har systematisk utfordret ulike tradisjoner og erkjennelsesmåter, hatt tro på Vibeke og stilt krav og forventninger som normalt sett ikke følger med livet til personer med store funksjonsnedsettelse. De har formidlet til Vibeke at hun trengs og økt livstemperaturen hennes, om vi kan si det slik. Opplegget har gitt Vibeke ansvar,

mulighet til å gjøre egne valg og bidratt til at hun faktisk utgjør en forskjell i det samfunnet vi alle er en del av. Hun - den lille jenta som ifølge eksperter aldri ville bli mer enn 5 år og burde sendes til Emma Hjort hjem for døende barn. Nå deltidsarbeidende og en viktig person i et kollegium - alt takket være disse pedagogenes evne til å tenke utradisjonelt og skifte spor.

Tidkrevende arbeid

Arbeidet består forenklet sett av to ulike hovedoppgaver: komponering/arrangering og musikkutøving. Å komponere er å skape, å uttrykke seg, - ikke forskjellig fra annen kunstnerisk utøvelse. For en person uten verbalt språk er det særdeles unikt og å få denne muligheten til å dele av seg selv. Arbeidet blir meningsfullt og overgripende i så mange henseende, som kommunika-

sjon og relasjonsbygging og som identitetsbyggende aktivitet. Andres blikk rettes mot henne og hun bringer noe nytt inn i verden og bidrar på den måten også i en større samfunnsmessig sammenheng. Arbeidet er tidkrevende. Alt som skapes skal styres ved hjelp av to valg – to brytere- som hun skal styre musikkomponeringsprogrammet med. Men skal samfunnsnytt måles i antall komposisjoner (eller andre kunstuttrykk) som skapes, eller er det andre barometre som må legges til grunn innen arbeid med kunst og kultur? Og trenger vi egentlig kunstneren? Andre Bjerke sitt dikt om Kunstneren, gir en forbilledlig svar på disse spørsmålene.

Musikkutøvelse

De ansatte på SKUG-senteret konserterer på mange ulike arenaer, som ren konsertvirksomhet og eller som viktig erfaringsspredning. Podiet kan være en konsertarena, en konferanse, en undervisningssituasjon. Hva skjer når du deltar i en musikalsk setting der du får tillit og oppgaver du må utføre med konsentrasjon og presisjon? Hvert instrument, hver stemme

er helt avgjørende for helheten. De andre i gruppa er avhengig av at du øver, deltar og medvirker. Det du gjør har betydning for dem og det har betydning for hva som formidles til publikum. Deltagernes funksjonsnivå, fortid eller fremtid har ingen betydning. Det er her og nå som gjelder! Du kan ikke melde deg ut uten at det får konsekvenser for andre. Det stilles forventninger til deg, og når du innfrir er det en god følelse av fellesskap, av reell deltagelse og av å ha fått formidlet noe til andre. I de ulike rollene vi funksjonsfriske har som kollegaer, som foreldre, som venner osv er det en naturlig del av livet at vi inngår i og opplever disse viktige, og grunnleggende sidene ved livet i ulike sammenhenger. For andre er det imidlertid ingen selvfølge. Arbeid med musikk og kultur forutsetter naturligvis genuin interesse for og etter hvert kunnskap om denne typen arbeid. Det er nok mange som uteblir fra denne arbeidsarenaen fordi det stilles få eller ingen krav til deres samfunnsdeltagelse. Å stille krav på dette området, forutsetter i sin tur evnen til å tenke tverrfaglig og overgripende og være kreativ og åpen med hensyn til

metoder. For mange er det kanskje enklest å la være?

Om å gjøre det umulige mulig

Det er ikke alle forunt å være så heldig som Vibeke; Å fanges opp av dyktige, kreative fagfolk med blikk for å gjøre det tilsynelatende umulige mulig. Det er heller ikke alle foreldre som er så heldige at de opplever at barna deres, uavhengig av funksjonsnivå, får et meningsfylt arbeid og reell samfunnsdeltagelse. For meg som mor er det bare en ting å si: ***Det er utrolig sterkt!***

Skug-senteret

SKUG – senteret ble åpnet høsten 2007 som et ressurscenter for spesielt tilpasset musikkopplæring. Dette ble en videreføring av arbeid som var gjort gjennom 4 år med to SKUG-prosjekter. SKUG står for Samspill og Kultur Uten Grenser, og med dette signaliserer vi at vi ønsker å fjerne de begrensningene som vanligvis finnes i forhold til hvem som kan spille et instrument, eller hvem som kan komponere musikk.

Mange mennesker med funksjonsnedsettelse har lyttet til mye musikk og er svært interessert i musikk, men har pga fysiske begrensninger ikke muligheten til å holde eller spille et tradisjonelt instrument. SKUG-senteret legger til rette for den enkelte ved hjelp av teknologiske løsninger som gjør at de kan spille eller komponere selv. Med bryterstyrt datamaskin som instrument er det mulig å bytte instrumentlyd og slik tilpasse seg ulike musikalske sammenhenger. Et godt eksempel på dette er at en av SKUG-elevne nettopp spilte på konsert med sitt lokale skolekorps, med bryterstyrt datamaskin som sitt korpsinstrument.

SKUG-senteret underviser elever fra 5 til 50 år – alene eller i ulike grupper. De som underviser på SKUG-senteret er Einar Berg-Olsen og Elin Skogdal. Øyvind Kristoffer Solberg og Vibeke Aagaard Johansen er ansatt i deltidstilling som komponister, musikere og foredragsholdere. Johan Olav

Johansen (lektor ved Universitetet) underviser Øyvind Kristoffer og Vibeke som universitetsstudenter sammen med pedagogene fra SKUG-senteret.

Mange mennesker med omfattende funksjonsnedsettelse har brytere og datamaskin som hjelpemidler for skriftlig eller/og muntlig kommunikasjon. Vi støtter oss på denne teknologien, men har i tillegg tatt i bruk musikkprogramvare som kan bryterstyres. Det viktigste programmet vi bruker er E-Scape, som er laget og utviklet av Dr Tim Anderson fra York, England. Fordi E-Scape er laget som et bryterstyrt musikkprogram fra begynnelsen, kan alle deler av programmet bryterstyres av funksjonshemmede musikere. De som komponerer med brytere kan dermed selv komponere alt fra første tone til ferdig musikkstykke. Funksjonshemmede musikere trenger ofte hjelp til å sette opp datamaskin og brytere, men kan da spille selvstendig, som hvilken som helst annen musiker. Funksjonshemmede musikere kan fremføre musikk solo, eller i grupper som et rockeband, korps eller andre typer grupper. Samarbeid mellom Tim Anderson og SKUG-senteret har ført til en konstant videreutvikling av E-Scape og høsten 2008 kom den norske versjonen av programmet som gjør den mer tilgjengelig for funksjonshemmede musikere i Norge.

Kontaktadresse SKUG-senteret: skug@tromsokolen.no

Kunstneren

Av André Bjerke

Gjør kunsten nytte? Kan den fremme nasjonens liv på noe sett?

Det svarer straks en myndig stemme, en baryton med næringsvett: "Om kunst gjør nytte? Spør De meg, som går den brede næringsvei, vil svaret være et avgjort nei.

Hva nytte har man sosialt av maleri, skulptur og sang? Er ikke kunst, oppriktig talt, et annet navn på lediggang? Hva gjør en kunstner? Jo, han gir en såkalt "form" til leirklatter, noterer lyder på papir og maler ting som ingen fatter; han gjøgler, danser går omkring og gjør - ja, kort sagt: ingenting!

Nei, kunsten har, så vidt jeg skjønner, aldeles ingenting å si for vår import av soiabønner og vår kalosjeindustri.

Hva gagnar fløyter og gitarer av vår produksjon av fødevarer? Kan denne "kunst" på noen måte få gitt vårt landbruk bedre kår, få gjenoppbygd vår handelsflåte og nyttet fossekraften vår? Å sette slike hjul i sving, det er - det er å gjøre ting.

En kunstner er jo medfødt doven, en slags forfinet lasaron som gjør det til en profesjon å omgå lediggjengerloven, som ikke spinner, ikke vever, men simpelthen går rundt og lever, (hva han aldeles ikke bør!) som ikke samler korn i lade og samfunnsmessig gjør skade, forsåvidt som han **intet** gjør.

En tung belastning, rett og slett, på landets nasjonalbudsjett!

Nei, la det sies uærbødig:

All kunst er luksus - overflødig som nertz og perler, som sigar og vin og russisk kaviar..."

Akk, hård er dommen, streng er tonen, men la oss svare denne mann:

Forsøk og tenk Dem - hvis De kan - hva følgen ble såfremt nasjonen var lykkelig kvitt sin kunstnerstand.

||

I høyere grad enn fornuftige mennesker aner, er kunstnerne folkets nødvendige sanseorganer. Hvis kunsten ble tatt fra folk, ble det som å rane dets øyne og ører, dets hud, dets nese og gane.

En kropp blir berøvet sitt lys, dens saft vil fortørke, og blind vil den kave omkring som en robot i mørke. For kunsten er mer enn et fag, den er mere enn kallet for utvalgte få - den er formende kraft i oss alle.

Den er alt som er fruktbar uro, en fjær i vårt indre, en drift som vil skape et større av det som er mindre. Skulpturen som fremtvinger form av uformelig masse, er virksom i barnet som leker med sand i kasse.

Ta kunstnerens blikk fra et barn, ta formgleden fra det, og se, det vil trå på sitt spann og vil kaste sin spade, og se, det vil glemme sin lyst til å gå under skygge, og broer og byer og skib vil det ingegang bygge! Driv kunstneren ut: all lek du dermed vil fordrive, og mister du evnen til lek, da mister du livet.

Mer nyttig enn alle de dødens fornuftige "nytter" er formen som føler, er bildet som ser, er tonen som lytter ...

Ordet er mitt

Tekst Kari Wintervold - Foto Bård Langen

Jeg er skoleelev og går på Voksenopplærings-senteret på Røros. Så har jeg arbeid på Optimus. Det er en vekstbedrift. Jeg monterer stoldeler for Håg, en kontormøbelbedrift. Det trives jeg godt med.

På fritida mi er jeg mye opptatt av politikk, for jeg er medlem i Arbeiderpartiet på Røros. Jeg har en støttekontakt. Hun heter Gunnvor, og vi gjør forskjellige ting når vi er sammen. Jeg er med i en strikkeklubb sammen med venninna mi som også bor på Stormoen, en bydel i Røros. Og jeg er veldig glad i å strikke samtidig som jeg hører på musikk. Akkurat nå strikker jeg et lap-peteppe. Det tror jeg blir fint.

Jeg blir i godt humør når jeg hører på glad musikk. Jeg er med i et band som heter "Bergstaden Blanda Drops." Vi er fire medlemmer, noen spiller på instrumenter og noen synger. Vi er alle psykisk utviklings-hemmede som synger og spiller sammen. Det er artig, synes jeg.

Jeg har mange musikkfavoritter. Det er "Hammers Harem", "Too Far Gone", "Bergstaden Old Stars" og Åge Aleksander-sen som er mine musikkfavoritter. Det betyr at jeg er glad i å høre på og danse etter god dansemusikk.

Jeg har det bra og har et flott liv. Jeg bor hjemme sammen med pappa og lillesøstera mi. Jeg har også to søstre til. Og så har jeg tre tantebarn. De er jeg glade i. Jeg har for-andret meg den siste tiden. Jeg har kommet i overgangsalderen, og strever med at jeg svette om natta og da sover jeg dårlig. Så blir jeg trøtt om dagen.

I framtida mi tenker jeg på å flytte til Øver-hagaen. Det er et bofellesskap for psykisk utviklingshemmede. Jeg står på ei liste ved Røros kommune. Jeg ser fram til å bo for meg selv. Det har jeg ønsket meg veldig lenge!

Jeg er fornøyd med å være ei voksen dame med psykisk utviklingshemming. Det er jeg glad for. Det er fint å ha skole og arbeid å gå til. Det trives jeg godt med. Jeg har fått meg nye venner på Optimus og en hjertevenn, og jeg har det kjempebra med å være den jeg er. Jeg er veldig fornøyd med meg selv og er fornøyd med å ha Downs syndrom. Jeg er stolt og synes at jeg har et flott liv.

KULTURSKOLE FOR ALLE - ?

Tekst Harry Rishaug, leder av Norsk Kulturskoleråd

“Den Norske Kulturskolen” er i ferd med å bli et begrep, blant annet i nordisk sammenheng. Like før nyttår uttalte Nordisk Råds kultur- og utdanningsutvalg i en pressemelding: “Imponerende resultat-er fra norsk kulturskolemodell inspirerer nå politikere fra alle de nordiske landene. Dans, drama og teater skal være med til å utvikle engasjerte og dyktige elever i hele Norden”.

I første rekke synes dette å være et innspill i forhold til en PISA-debatt som for mange av oss blir for ensidig fokuserer på kjernefagene. Det mangler ofte en vurdering av hva norsk skole står for i dag og hvordan en styrking av de estetiske fag kan bidra til en mer helhetlig og lærende skolemiljø. Forhåpentligvis er rådets uttalelse også en anerkjennelse av den ideologi som er lagt til grunn for kulturskoleutviklingen i Norge.

Kulturskolen - en ung samfunnsinstitusjon

Kulturskolen er en ung samfunnsinstitusjon. Det startet med musikkskolene i 1960-årene, opprinnelig mange private - gjerne med noe offentlig støtte - etter hvert som kommunale virksomheter spredt seg ut over det meste av landet. Et stykke inn i 80-årene utvidet musikkskolene virksomheten sin til å omfatte andre utøvende og skapende kunsthøgskoler som billedkunst, dans og teater. Dette skjedde etter at det gjennom noen år parallelt var satt i gang kunstscoler. Etter hvert gikk disse inn i musikkskolene og skapte musikk- og kulturskoler, i dag gjerne betegnet kulturskoler.

Den unge, kommunale institusjonen er ikke bare et barn av den private musikkskolen. Den har også gener fra den allmenne skolen, gjennom en ideologisk debatt som har hentet mye av sitt arvegodt fra den norske grunnskolen. Kulturskolen er en skole, en opplæringsinstitusjon som setter den enkelte elev i sentrum. Den er ut over dette også en viktig kulturinstitusjon i kommunene. Målet for undervisningen er elev-

ens personlige utvikling; at skolen skal bidra til å skape mennesker som mestrer sin tilværelse ut fra den enkeltes ønsker, behov og muligheter.

Gjennom mange år har derfor Norsk kulturskoleråds visjon vært: “Kulturskole for alle”. Ambisiøs og i noens øyne sikkert ansett som naivt, likevel en ideologi som år for annet er blitt adoptert av våre politiske partier. I den nåværende regjeringens Kultur-løft og tiltredelseserklærings Soria Moria-erklæring heter det:

“Regjeringen vil at alle barn skal ha tilbud om plass i kulturskolen til en rimelig pris”.

En rettighetserklæring? Ikke i den praktiske kommunalpolitikken! Selv om vi har en “kulturskolelov” i Norge, er den kun én setning i Opplæringsloven fra 1997 som ikke sikrer kvalitet eller tilstrekkelig omfang av kulturskolevirksomheten. I § 13.6 sies det at alle kommuner alene eller i samarbeid med andre skal ha et musikk- og kulturskoletilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet ellers. Med andre ord ingen garantist for nåværende regjeringens uttalte intensjon om at tilbud skal omfatte alle.

Vår kulturminister, Trond Giske, gikk nylig ut i media og bebudet et Kulturloft, versjon 2, der to ikke innfridde områder nå skulle settes på dagsorden: bibliotek og kulturskoler. Vi står foran en valgkamp, og det blir spennende å se om Regjeringen viser evne og vilje til å realisere “kulturskole for alle”. Det er behov for et politisk grep, etter at et titalls kommuner har kuttet til dels dramatisk i kulturskolenes budsjetter og mange har vedtatt kraftige økninger i satsene for skolepenger. Når dessuten søskenmoderasjon er avviklet, og kommuner heller ikke har friplassordning, står en overfor en situasjon der mange barn og unge i praksis stenges ut fra tilbudet.

Kulturskole for alle

Når dette er sagt, har mange av kommunene fortsatt gode kulturskoler med et bredt tilbud innenfor musikk, gjerne også i dans,

teater, visuelle kunsthøgskoler og andre beslektede fagområder. Og - svært gledelig - langt flere kulturskoler enn jeg på forhånd visste om, tar “kulturskole for alle” på alvor, og gir bl.a. et individuelt tilpasset undervisnings-tilbud for barn, unge og voksne med funksjonshemninger på lik linje med tilbud til alle andre. I en enkel, intern spørreunde til kulturskolene via våre fylkeskonsulenter kom det fram at denne elevgruppen ofte inngår i den ordinære undervisningen, noen ganger med en viss tilrettelegging faglig og praktisk. Det kan være spesielt organiserte opplegg, iblant med spesiallærere, musikkterapeuter eller terapeuter med annen kunsthøgskole bakgrunn.

Noen gjør nærmere rede for hvordan time-ene er tilrettelagt. Fra Austrheim beskriver Elisabeth Jensen tilbudet slik:

Ein time kvar veke får to stk. ein time musikk med meg. Ein av dei får og opplæring på instrument (keyboard) vha fargekoder. Eg har og 35 min. keyboardundervisning i veke med ei 23 år gamal jente som er autist. Ho har og fargekode-undervisning.

I tillegg har vi eit tilbod til ungar i barnehage med særskilte behov, ein med komplisert diagnose (adhd, dyspraksi og non-verbale lærevansker), og ein gutt med alvorlig epilepsi. Dei får 30 minutt kvar veke med musikk.

Fra Rana sies det:

Rana Kulturskole bidrar med instruktør og lokaler til en gruppe her i Rana som kaller seg for “Optimistteatret”. Tiltaket har vært i gang i flere år, og styres av barne- og ungdomsavdelingen (BURK) i kulturretaten. Ansvarlig leder for dette arbeidet er Liv-Karin Rørvik. En entusiast og pådriver. Hun har knyttet til seg instruktører innenfor musikk (det er her vi er inne) og teater, og Optimistteatret har hatt mange og flotte konserter og forestillinger. De er som et lite flaggskip å regne i kommunen.

Fra Osterøy skriver Anne Lise Fjelland:

Ser at du søker etter lærere som underviser mennesker med utviklingshemning.

Jeg er ansatt i Osterøy Musikkskule og driver et kor med det fine navnet: Kor For Ikkje. I år har vi 10 årsjubileum! Vi er 10 korister + 3 mødre og ca 6 assistenter: 4 av assistentene er faste. Vi øver hver tirsdag ettermiddag 15.15-17.00.

I tillegg har jeg individuell undervisning med 2 av koristene. Dvs de kjøper timer i musikk-skulen. Har hatt grupper og flere enkeltelever tidligere.

Enkelte kulturskoler rapporterer om band med funksjonshemmede elever, flere om undervisning med keyboard med fargekoder. I Bergen har kulturskolen et senter for musikkterapi som står for tilbud til deltagere i ulike aldre og former for funksjonshemninger. I Tromsø gjør SKUG-senteret (Samspill og Kultur Uten Grenser) et banebrytende arbeid gjennom samarbeid mellom kulturskolen og den engelske forskeren Tim Anderson. Sentrets to funksjonshemmede medarbeidere har dessuten et eget studieopplegg ved Universitetet i Tromsø der bryterstyrt datamaskin brukes som musikkinstrument. Det tilbys kurs for kulturskolelærere og andre musikk-lærere som er interessert i et opplegg for elever som ikke kan spille et vanlig instrument.

Min kjappe kartlegging i forkant av denne lille artikkelen er på ingen måte fyllestgjørende, og vil kunne utdypes ved en senere anledning. Den viser imidlertid at mange kulturskoler tilbyr opplegg tilrettelagt for ulike funksjonshemninger, med lærere som synes å gå inn i dette arbeidet med stor iver og entusiasme. På veien mot denne artikkelen har jeg imidlertid også blitt orientert av svenske kolleger om det meget spennende nasjonale programmet *Pascal*, for 29 kulturskoler og 132 utvalgte lærere. Prosjektets mål har vært å fjerne alle hindringer en kunne se i forkant. Etter hvert innså de at den største nok var manglende kunnskap. *Pascal* fortjener en egen artikkel i *Utvikling*. I Helsingfors har en også en egen musikk-skole Special Music Centre Resonaari, med over 150 elever. Den følger den nasjonale planen for musikk-skoler og har tilsvarende status i Finland. (Se www.resonnari.fi).

Vi er da på banen, men har uten tvil mye å lære av gode naboer...

KUNST OG KULTUR

Tekst Norsk Språkråd

KUNST og **KULTUR** er ord som vekker mange assosiasjoner, enten de forekommer hver for seg eller sammen. For de fleste dreier det seg om noe positivt og etterstrebellesverdig, noe en gjerne vil ha del i. Andre kan mene at de står for noe elitært og eksklusivt, for smaksnobberi og status ("finkultur"). Begge ordene har altså verdiladning. Men begge er også flertydige, og her kan det være nyttig å se på hva ordbøkene, for eksempel Bokmålsordboka (<http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>), sier om betydning og historie.

Kunst

kommer av latin "cultura" (av "colere", 'dyrke'). Grunnbetydningen er 'dyrking', og den eldste bruken er den vi har i ord som "kulturlandskap", der kultur betegner en metode i landbruket, nemlig oppdyrking av jord, skog, planter o.a. En parallell til dette har vi i ordet "bakteriekultur", som er rendyrking av visse organismer (i tråd med det er "kulturmelk" melk som framstilles ved tilsetning av melkesyrebakterier).

I dag betyr kultur vanligvis noe helt annet, i alle fall i mediene. Ordet kom tidlig i bruk også om 'resultatene av en periodes, et samfunns, en gruppes samlede åndelige og materielle virksomhet (på et visst trinn)' (Bokmålsordboka), som vi kjenner fra ord og fraser som "steinalderkultur", "lære fremmede kulturer å kjenne", "Vestens kultur", "åndelig og materiell kultur", "bondekultur", "popkultur" osv. Ofte nyttes kultur da som en samlebetegnelse for vitenskap, opplysning, kunst, litteratur, religion osv., alt det menneskeskapte, som i filosofi og litteratur har vært satt i motsetning til natur, det som er naturgitt. En videreutvikling av dette har vi når aviser for eksempel skriver at "myndighetene må bevilge mer til kultur"; da gjelder det kultursektoren, som er den måten kulturen i denne forstand organiseres på i vårt samfunn.

Kjent er også betydningen 'forfinelse, dannelsel', som i "opptre med kultur" eller – med omvendt fortegn – "være blottet for kultur". I slik bruk er ordet naturligvis sterkt positivt ladet. Her ligger enda en betydning nær, nemlig 'holdninger, verdier og normer som er rådende hos en viss gruppe mennesker, i en organisasjon, en etat e.l.'. Det er den vi har "bedriftskultur" og i "møtekultur" og "trafikkultur"; og den er mer nøytral og beskrivende enn oppvurderende og kan også knyttes til noe negativt ("det utviklet seg en kultur som godtok visse former for smøring"). Et motstykke er også "ukultur", mangel på kultur i den forstand.

Kultur

henger for sin del sammen med å kunne, og den eldste betydningen er trolig 'oppøvd evne, dyktighet', som i "kunsten å gå på ski", "legekunst" eller "gå fram etter alle kunstens regler". Beslektet med dette er det når vi sier at en hund har lært å "gjøre kunster", eller at "det er min minste kunst", eller nytter ord som "svartekunst" og "kortkunst. Her betyr ordet '(akrobatisk) prestasjon, knep' og klangen kan være negativ ("ikke prøv på noen kunster!").

Men når vi snakker om "malerkunst" og "tonekunst", har kunst en annen og mer symboltung betydning, nemlig 'fantasifull, nyskapende virksomhet som er estetisk uttrykk for indre el. ytre opplevelser' (Bokmålsordboka). Dette er altså kunstnerisk arbeid eller kunstverk utført av malere, billedhoggere, komponister, fiolinister, diktere, skuespillere osv. Ofte stilles kunst i en slik betydning sammen med kultur og vitenskap som de ypperste uttrykk for menneskets evner. Vi ser nok sammenhengen med betydningene 'oppøvd evne' og 'prestasjon', men det er sannelig lang vei fra kortkunster til det som oppfattes som opphøyde kunstverk!

Det er verdt å notere seg at både kunst og kultur er ord som kan være både positive, nøytrale og – faktisk også – negative. Men slik ordene oftest brukes, betegner de fenomener som er åpne i den forstand at en kan ha del i dem både aktivt eller passivt, som utøver eller mottaker.

HVERDAGSSTJERNER på Sto

"Jeg er sikker på at folk vil synes at denne serien er kjempegøy!" uttaler Bjørn Terje Axelsen, en av hovedpersonene i serien om Tangerudbakken borettslag som akkurat går sin seiersgang på TV Norge.

Tekst og foto Arne Danielsen

Bjørn Terje dukker opp allerede i reklame-traileren, der han er på jobb og blåser løv. Og en av de aller første scenene i første episode handler om Bjørn Terje som feirer sin 29-årsdag på sitt fødested Smøla på Nord-vestlandet.

- Jeg fikk pølse og sjokoladekake på senga. Etterpå ble jeg filma med motorsykkelen min, en firehjuling som jeg bruker til å hente posten til naboene med. Også var mamma og jeg ute og fiska ørret i båten vår, en fjorten fots pionerjolle med påhengsmotor. Jeg er ekte smølaværing, har vært der oppe i alle år, dessuten er jeg så glad i alle slags motorer.

Fortelleren Olav

Olav Grimdalen er fortelleren i filmen, så har han også erfaring foran kamera som tidligere deltaker i NRK-serien "Den synkende bydelen" som ble vist i fjor høst.

-Jeg har opplevd at en eldre dame har kommet bort til meg på T-banen og spurt: "Du har akkurat vært på TV, du?" Og alle i nabolaget er skikkelig på hils. Det er mye artig som skjer under en innspilling som ikke seerne er oppmerksomme på. Som den scenen der jeg sykler fort og trærne passerer i raskt tempo bak hodet mitt. I virkeligheten sitter jeg på sykkelen fastspent på lasteplanet av en bil oppe i Maridalen. Først var jeg litt skeptisk, var redd jeg skulle velte. Men

så gikk det bedre. Ei dame som kjørte bak oss i bil, klarte ikke å passere, hun fikk latterkrampe av å se meg trække alt jeg kunne der oppe på lasteplanet.

Idé fra Sverige

Vi er på besøk i "fellesen" på Tangerudbakken for å høre Bjørn Terje og Olav fortelle om hvordan det har vært å delta i TV-serien. Til stede er også regissør Gunhild Asting, samt Bjørn Terjes mor, Tove Axelsen. Etter en stund melder enda en stjerne fra serien seg, det er Cecilie, en av de tre jentene som er med i serien.

Gunhild Asting har også tidligere arbeidet med utviklingshemmede. For tre år siden lagde hun dokumentaren "It's hard to be a rock'n roller" om medlemmene i bandet "Merkesteinane" fra Sunnmøre. Det var derfor kanskje ikke så rart at programansvarlig hos programprodusenten Rubicon spurte om hun ikke også kunne tenke seg å regissere en TV-serie om et bofellesskap av

vner

utviklingshemmede, i samarbeid med Linn Amundsen.

- Det fantes allerede en slik dokumentarserie i Sverige – ”I en annan del av Köping” – og ideen var å lage noe tilsvarende her. ”Köping” var laget på beboernes premisser gjennom intervjuer og ulike hverdagsituasjoner.

Godt på Stovner

Filmteamet gjorde research på flere bosteder og besøkte mange før valget til slutt falt på Tangerudbakken.

- Vi syntes Tangerudbakken passet veldig bra for serien på grunn av samholdet vi opplevde blant beboerne, foreldrene som var så positive og ikke minst fordi vi møtte ei gruppe utrolig fine mennesker – som samtidig alle var ganske forskjellige fra hverandre, forklarer Gunhild.

- Nettopp det å vise at utviklingshemmede er like forskjellige som alle andre, er viktig for å bryte ned fordommer. Vi håper at det blir vanskeligere å sette utviklingshemmede i bås etter å ha sett denne serien.

Bjørn Terjes mor, Tove tilføyer at det gode miljøet på Tangerudbakken ikke har sprunget ut av ingenting.

- Problemet i mange typer bofellesskap for utviklingshemmede er at folk med ulike behov blir ristet sammen. Her på Tangerudbakken har vi foreldre vært med fra første stund, og beboerne her har et mye mer likt utgangspunkt enn mange andre steder.

Travel sommer

Når Tangerudbakken først ble valgt i midten av juni i fjor, fikk filmselskapet det travelt.

- Ja, vi ville begynne fort, for å få med oss en del av sommeren. Litt forsiktig spurte vi om vi kunne få være med i ferien, og til vår store fryd så sa samtlige JA. Det var jammen tøft gjort, både av beboerne og familiene deres, forteller Gunhild.

- Vi foreldre syntes tanken var spennende, og så på filmingen som et stykke folkeopplysning. De er jo ikke så ofte i søkelyset, disse barna våre, smiler Tove.

Så ble det tur til England med Olavs fami-

lie, Smøla med Bjørn Terje og Beitostølen med Cecilie – og tilsvarende innslag om de tre øvrige.

Vanlig liv

På Tangerudbakken eier alle sine egne leiligheter, og med litt hjelp stiller alle seg selv. Grillfester og dugnader og sosialt liv på kvelder og i helger er nok i overkant av hva andre borettslag kan tilby, men på dagtid drar alle på jobben som folk flest.

Bjørn Terje arbeider til daglig som vaktmesterassistent på Lindeberg service-sentral.

- Om vinteren måker jeg snø for de tre borettslagene Asken, Bjørka og Furua eller koster kjellere og garasjer. Sommeren er tid for gressklipping og på høsten blåser jeg løv og samler opp i sekker. Ellers tømmer jeg søppel og avisdunker, og skulle det bli tid til overs, lufter jeg hunden til sekretær Solweig, forteller ”BT”.

- Hver morgen tar jeg buss 64 til Furuset, der bytter jeg til linje 25 til Lindeberg sykehus. Derfra er det bare rett opp bakken.

Olav tar toget til jobben, fra Lørenskog til Bryn og Oslo Produksjon & Tjenester, et kommunalt arbeidsmarkedstiltak med 120 arbeidsplasser.

- Her har jeg arbeidet i fire år med ulike oppgaver, som å sette klistremerker på vipetaster eller lage sengetøybager. Nå skal vi snart i gang med å fylle påskeegg med godteri. Da er det viktig med hygiene, så vi må ha på lue og hansker og frakk.

Beste øyeblikk

Hva minnes så deltakerne selv fra serien med størst glede?

- Det var kanskje da jeg fikk en overraskelsesgave av min bror. Vi skulle akkurat spise Grandiosa, da han plutselig åpnet kofferten og trakk fram en konvolutt. Så viste det seg at jeg skulle til Lerkendal og se Rosenberg. Jeg har alltid vært rosenborgtilhenger og

har meldt meg inn i supporterklubben Kjernen på eget initiativ, forteller Olav.

- Turen med Kielferja var også morsom, supplerer Bjørn Terje. - Vi hadde det så gøy i boblebadet på badeland om bord. Siden sang vi Kaptein Sabeltann som karaoke.

- Ett av mine beste minner var også om bord på ferga, etter at kameraene var slått av og Tangerudbakken nærmest overtok dansegulvet, nikker Gunhild.

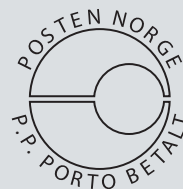
- Det er vemodig at det hele snart er slutt. Vi som har laget serien føler oss så stolte og privilegerte over hva vi har fått være med på. Det har vært så mange fine opplevelser.

Hvem er ”hemma”?

Journalisten blir sittende igjen med et merkelig tankekors: Mens mannen i gata tror at lykken i livet består i å skille seg ut ved å komme på TV, går moralen i serien om Tangerudbakken Borettslag ut på det motsatte – nemlig å prise velsignelsen i et ordinært hverdags- og familieliv. Noen ganger er det ikke alltid så lett å vite hva som er opp og ned her i verden.

Returadresse: NAKU,
Ranheimaveien 10, 7004 Trondheim

B

Kunstneren

Navn:
Pia Bech,
6 års utdanning fra
Atelier Karavana i
Danmark

Bildet
Tittel: Fabeldyr
Materiale:
Akryl på lerret
Størrelse: 80X110 cm

Gratis abonnement
Henvendelse: naku@hist.no

Elektronisk versjon:
www.naku.no

ISSN 1504 - 7016